

בעזרת הצור
המלים פעלו

עניינא דסדרא

ועניינא דיומא

פרשת השבוע ויומא דהילולא
בדרך אגדה ומוסר

שנאמרו בס"ד על ידי המלמד
הרב דוד הניג שינאי
שנת השס"ז - תשע"ב
בהתאם לכלל הסידי מודיעין עלית

פרשת אחרי - קדושים

פרשיות השבוע "אחרי - קדושים":

משמעות "אחרי מות" - בתחילת פרשת אחרי נאמרה אזהרה לאהרן הכהן שלא יבוא בכל עת אל קודש הקדשים, אלא רק ביום המקודש - ביום הכיפורים, וגם אז אך ורק עם כל סדר עבודת יוה"כ היה נכנס ד' פעמים. וכמאמר הכתוב "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" ורובה של הפרשה בעבודת יוה"כ אמורה.

ואלא שהתורה הוסיפה שציווי ואזהרה זו נאמרה 'לאחר' מות בני אהרן האמורה בפר' שמיני, אשר מיתתם היתה גם בענין שנגשו אל הקודש שלא כדין, אשר יש כמה דעות מה היה חטאם. אבל לפי כל הדעות היה זה בענין קירוב אל הקודש שלא כדין.

(ולא נשכח שהיה זה עוון רק לפי דרגתם הגבוהה אשר הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה". ושהם היו קרובי ה' אשר עליהם נאמר "בקרובי אקדש" וכפי שהארכנו בזה בר"ח ניסן.) ולכן עתה כשבא להזהיר את אהרן על דין אחר בענין זה של "גשת אל הקודש", הזכיר לו את מיתת נדב ואביהוא.

וכפי שהמשיל רש"י זאת בדרך משל לשני רופאים אשר השני זירז יותר מן הראשון בהוסיפו "כדי שלא תמות כדרך שמת...".

וענין האיסור "לא לבוא בכל עת אל הקודש" טעמו איתא בפסוק עצמו - "כי בענן אראה על הכפורת" והיינו מכיון שה' משרה שם שכינתו, אין זה מקום שיכולים לבוא בכל עת מפני קדושת המקום ופחדו. ואלא אחת בשנה עם כל סדר העבודה כאמור.

מכל הנ"ל - מצאנו ענין "מורא מקדש" שהיה צריך להיות לנדב ואביהוא, והאזהרה לאהרן.

פרשה השניה של השבוע היא 'קדושים': משמעות "קדושים" היינו שבפרשה נאמרו בה הרבה מצוות ואיסורים, ובתחילת הפרשה נאמר המצוה של "קדושים תהיו" והיינו פרושים ורחוקים מעבירות.

בפרשתנו פר' קדושים מצינו את הנושא של "מורא מקדש" נשנה שוב פעם: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו וגו'".

והיינו לירא מבית המקדש וכפי שלמדנו במס' ברכות: "לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא. ורקיקה מקל וחומר", שפירושו: ואין צריך לומר שאסור המקום ברקיקה, וכפי שהילדים זוכרים היטב את פירוש הדברים. וגם במסכת סנהדרין: שאין ראוי כלל לשבת בעזרה כי אם למלכי בית דוד, ואיתא במדרש שלא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שמשרה שכינתו במקדש.

ועוד נאמר בברכות "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח" היינו שחוק וקלות ראש. ועוד שכל מי שיוצא מבית המקדש ומסתלק מהלך אחרנית מעט מעט. ועוד היה ענין בבית המקדש "כל פינות שאתה פונה, אינו אלא לימין". וכן אסור לאדם לבנות בית בתבנית ההיכל או חצר בתבנית העזרה, וכל זה מפני "מורא מקדש".

טעם סמיכות שמירת שבת למורא מקדש, איתא ברש"י ללמדנו שאין בנין בית המקדש דוחה שבת. אלא שבמדרש מצינו עוד דרש: "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" אין לי אלא בזמן שבת המקדש היה קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מנין? ת"ל את שבתותי וגו', מה שמירה האמורה בשבת לעולם אף מורא האמורה במקדש לעולם.

ובפשטות פירושו של דברי המדרש- שאע"פ שחרב המקדש, עדיין שייך מורא במקום המקדש. אלא שפירשו רבותינו שזה מוסב גם על "המקדש מעט" שהשאיר לנו הקב"ה, אלו "בתי כנסיות ובתי מדרשות".

וכפי שמנבא יחזקאל הנביא בגולה אחר חורבן בית המקדש את היעד שלהם "ואהי להם למקדש מעט" ותירגם יונתן "ויהבת להון בתי כנישתא תניין לבית המקדש" כלומר שבית הכנסת הוא שני במעלה לבית המקדש. מבהיל על הרעיון- ביהמ"ק הוא במעלה מיד לאחר ביהמ"ק, והוא תחת ביהמ"ק.

הרבה דינים שנשנו ומנהגים שהנהיגו בבית הכנסת כוונתם ברורה לדמותו של בית המקדש. בזהוה אמרו שהמצוה להקים בית כנסת, כלולה בכתוב "ועשו לי מקדש". והרי כמה דוגמאות לכך על גובה בית הכנסת דרשו בגמ' שבת "לרומם בית אלקינו" והטעם הוא כדרך שבית המקדש נבנה בגובה של הר. וכן כתב הכל בו: נהגו כל העולם להדליק נר בבית הכנסת קודם שיכנס אדם שם להתפלל "מפני שכך היו עושין במקדש".

ועפ"י מה שאמרנו ש"מורא מקדש" אמורה גם לגבי "בתי כנסיות" איתא בשו"ע: בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם קלות ראש, כגון: שחוק והתול ושיחה בטלה, ואין אוכלים ושותים בהם, ולא מתקשטים בהם, ולא מטיילים בהם ולא נכנסים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ואין מחשבים בהם חשבונות, אלא אם כן הם חשבונות של מצוה, כגון: קופה של צדקה ופדיון שבויים, ואם צריך ליכנס בהם לצרכו, כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא פסוק או ילמד מעט, ואחר כך יקרא למי שצריך כדי שלא יראה כאלו נכנס לצרכו. ובבית הכנסת יש גם את הדין של "לא יעשנו קפנדריא": היו בבית הכנסת שני פתחים - אסור להכנס בפתח זה ולצאת דרך הפתח האחר כדי לקצר הדרך. אך אם נכנס לבית הכנסת לדבר מצוה, או כדי להתפלל, יכול לצאת דרך הפתח האחר. וכש"כ קל וחומר ב"ב של ק"ו שאין משחקים ורצים וכו' בבית הכנסת, שבגדר קלות ראש הם.

ולשון המסילת ישרים: שינהג בהם כל מיני כבוד ומורא בכל מנהגיו ובכל פעולותיו, וכל מה שלא היה עושה בהיכל מלך גדול לא יעשה בהם, עכ"ל. וזה מה שכל א' צריך להרגיש בבית הכנסת עומד אני עתה בהיכל המלך ואין מן הראוי לעמוד ולצחוק, וכמו כן בנקיון הביהמ"ד- שאין להכנס בטיט שעל רגליו, וראוי לקנחם קודם כניסתו, וכן המנעלים שיהיו נקיים, וראוי שלא יהיה עליו ועל בגדיו שום לכלוך. וצריך לנהוג כבוד בבית הכנסת, לכבד הרצפה ולשטוף במים, שלא יעלה אבק, ולנקות את הכתלים.

וכן איתא בספרים שאם צריך לקרוא לאדם הנמצא בבית הכנסת, אל יקרא לו בקול, אלא ילך אליו וידבר אליו בלחש, בנועם שיח ובכבוד ראש כעומד בהיכל המלך. שאנו רואים איך אנשים עומדים בפני שרי הארץ ושופטיה בכבוד גדול, ואין קול ואין עונה, ואין זה אלא מפני שהוא ירא וחרד מהם. ואם כן, כל שכן שיש לו לירא מפני מלכו של עולם. ואם הוא מתנהג בקלות ראש, הרי הוא מראה כאלו שה' לא נמצא שם ואין לו ממי לירא, ואם כן הרי הוא כופר חס ושלום, שהרי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו, וכל שכן בבית הכנסת שזהו ביתו.

ועוד יותר שכל אדם אפילו בביתו הפרטי- מקפיד שיהיה נקי ומסודר, ובפרט חדר הסלון, ובפרט אם באים לביתו אנשים, וכאן יש לשאול למה בביתו אדם מקפיד, ואילו בבית של הקב"ה שזה הבתי כנסיות ובתי מדרשות אין האדם מקפיד, האם ח"ו הבית יותר חשוב מבית השם? צא ולמד מיהושע בן נון, שזכה להנהיג את עם ישראל בגלל שהיה דואג לסדר את המקום שבו היו לומדים. ולכאורה, מי שהיה רואה את יהושע בן נון היה אומר שמבזבז את הזמן, אולם אנו רואים שהקב"ה התייחס לזה בצורה אחרת, וזיכהו עבור זה להנהיג את עם ישראל.

העולם אומרים שהטעם שזכה אביו של רש"י הק' להביא בן קדוש כזה לעולם בעבור שהיה מכבד ריצפת ביהמ"ד לפני ארון הקודש בזקנו.

מסופר על המגיד רבי שמשון פינקוס זצ"ל, שיום אחד הגיע לביתו ועישן סיגריה, וכשסיים לעשן זרק אותה על הרצפה בסלון, וכיבה אותה, והשאיר את בדיל הסגריה זרוק על הרצפה, כששאלו את הרב מהי הסיבה שראה הרב לעשות כן, סיפר ראיתי בבית הכנסת אדם שעישן זרק את בדיל הסגריה על הרצפה, ופחדתי שיהיה ח"ו קטרוג על עם ישראל שיגיד המקטרג האם בסלון שבביתם היו עושים כן? לכן באתי לביתי ועשיתי כך, כדי שאם יהיה קטרוג יענו בשמים ראינו אדם שעשה כן בסלון שבביתו.

כתב החיד"א: על כל העברות, כשעולה השטן לקטרג על ישראל, משיבו הקב"ה: וכי אומות העולם אינם חוטאים? אבל כשהשטן מקטרג על עם ישראל על שמדברים בבית הכנסת, כביכול שערי תשובה ננעלו, כי כל האומות נזהרים בזה ויושבים בבית תיפלותם באימה ובריאה. וכפי שאיתא בספר חסידים: וראו והתבוננו בכל הארצות ההם המלכים של עכו"ם כורעים על ברכיהם בבית תיפלותם. ועומדים באימה ובפחד וכפיהם פרושות לאלהיהם מעשה ידי אדם אשר לא יראו ולא ישמעו, אמנם אנחנו העומדים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה חי וקיים רם נשא יתברך שמו ויתעלה זכרו, אליו כל דומיות ותהילות, על אחת כמה וכמה שיש לנו לעמוד לפניו באימה ביראה בפחד ורעד וברתת.

ידוע על גזירות שנות ת"ח ות"ט אשר היו גזירות נוראות על עם ישראל אשר נהרגו מאות אלפים, במיתות משונות ואכזריות. והגאון בעל התוספות יו"ט זצוק"ל התענה וביקש רחמים להודיע מה זה ועל מה זה נענשו כלל ישראל בעונשים קשים ומרים כאלו, ונגזרה גזירת חרב ואובדן על רבבות אלפי ישראל? והשיבו לו בחלום, כי הגזירה באה מחמת שמזלזלין בקדושת בית הכנסת ובית המדרש, ומדברים דיבורי חול בבית המדרש, ועל ידי שדיברו בבית הכנסת ובבית המדרש פגמו באות וא"ו של "דבור" ונעשה "דבר" וכשנדע לו כל זאת, תיקן התו"ט לעשות מי שברך למי שאינו מדבר בשעת התפילה והיה מעורר ומזהיר הרבה את חומר האיסור לאלו שמדברים בבית הכנסת ובית המדרש.

מסופר מעשה נורא מתקופת השואה, המודעה התפרסמה על ידי אחד מניצולי התופת אשר חזה בעיניו את הדבר וז"ל: בימי השואה בחורף תש"ד, כשהייתי ביחד עם חבורת אנשים: ליד תחנת הרכבת בעיירה ראחוב, נגשה אלינו אשה אחת ואמרה לנו: יהודים, אתם יודעים למה אתם סובלים כל כך הרבה? מפני שאתם מדברים שיחת חולין באמצע התפילה, ואתם מסדרים כל עסקיכם בבית הכנסת! עד כאן היו דבריה, ובתוך שניות ספורות נעלמה, ואף אחת מאתנו לא ידע מי היא ומאין היא באה ולהיכן הלכה.

בשם האדמו"ר מגור זצוק"ל בעל האמרי אמת, שהיה אומר שהסיבה שלא היתה השואה אצל ארצות המזרח, אחר והיו שומרים על כבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולא היו שחים שם בדברים בטלים, והיא הזכות ששמרה והגינה עליהם.

והובא בספר כבוד בית ה' שסיפר איש אחד מאנטווערפן יצ"ו, כי זכור לו בילדותו שהיה באשכנז איזה ביהכ"ס שנהגו בו מורא מקדש ביראה גדולה, ולא דיברו שם כלל וכלל, וכשהיה נקלע לשם אדם זר והיה מדבר בתפילה היה ניגש אליו השמש עם פתק בידו שהיה כתוב בו: "בבהכ"ס זה לא מדברים בשעת התפילה", ואם היה אותו אדם ממשיך לדבר היה מגיע אליו השמש ואוחזו בערפו

ומוציאו החוצה, וסיפר האיש הנ"ל, שביהכנ"ס זה לא נחרב בשואה, ולא היה לגרמנים שום שליטה עליו, ונשארו שם כל הספרי קודש ותשמישי קדושה במקומם ללא כל נזק.

סיפרנו על רבות מהצדיקים שאף שהיה דרכם תמיד בשיטת "ימין מקרבת" ותמיד השפיעו אהבה על אנ"ש, אך כאשר נגע הדבר בענין שיחה בתפילה היו יוצאים נגד בכל תוקף ב"שמאל דוחה" ועל אף שעלה להם בהפסד כספים למוסדות וכו'... כגון שהיה זה גביר וכדומה. (וידוע דבר זה על הלעלוב'ר רבי זכרונו לברכה).

בלעם בברכותיו משבח את בתי כנסיות של ישראל "כנחלים נטיו", ובילקוט שמעוני "מה נחלים הללו בנ"א יורדים לתוכם כשהן טמאין וטובלין ועוליין טהורים, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות בני אדם נכנסין כשהן מלאין עוונות, ויוצאין מלאים מצוות. זוהי אחת מסגולותיו, שמטהרת כמעין, וכשבא א' לבית המדרש ומדבר מסלק הוא את הקדושה והטהרה של בית הכנסת. וננעלים השערים לתפילות של בית המדרש זה וכדכתיב (איכה) "סכותה בענן לך מעבור תפילה". וכפי שביאר זאת הרה"ק רבינו הר"ר יהונתן אייבשיץ שמה הוא הענן? הוא האדים והבל של דיבור ושיחה בטלה בבית הכנסת, הוא עולה בעב הענן ומונע לתפילות לעלות. ויוצא בזה שהוא מזיק לכל בית המדרש.

משל למה הדבר דומה לבית הכנסת אשר הסיקוהו בתנור חום ביום קר מאוד באמצע החורף, והנה בא אדם ויפתח את חלון בית הכנסת באמרו צריך אני לקצת אויר, הלא יחרה בו אף כל האנשים מתפללי בית המדרש ויאמרו הרי אינך נמצא כאן בגפך, ומזיק הנך לכל האנשים שאתה מוציא ההבל ומכניס קור עז.

ובספר יערות דבש הביא דרוש שדיבר בעת אשר חידשו בנין בית הכנסת (דרוש ט) ובו הביא דרוש גדול בענין קדושת בית הכנסת, ומתוך דבריו: ראו כמה גודל מעלת בתי כנסיות ועד היכן נח המתפללים בהם בטהרה ויראה מגיע, וכמה מעלות טובות למקום עלינו ששייר לנו בגולה בתי כנסיות ובתי מדרשות... ובאמת קדושת בית הכנסת יש לה קדושת היכל ממש... ולכן מאד יש ליהרהר בבית הכנסת שהוא מקום מיוחד לשכינה... ולכן ראוי כאשר חדשנו בית הכנסת, נחדש ברית עם ה', והוא יחדש ימינו כקדם, לעובדו ביראה בקדושה ובטהרה. ואמרו נא, עכשיו בית הכנסת מרום גובה עד למטה מסויד ומלובן, אם יבוא איש וישליך עליו טיט ועפר עד שיהיה בו כתמים, ידעתי כי יחרה אפכם בו, והאיש ההוא מבזה נאות יעקב. כן הדבר בכתמים רוחניים- הבל פה שיש בו חטא היוצא מפיכם בבית הכנסת מנבל פה ומנוול את כל בית הכנסת בכתמים ונגעים, וסר צל השכינה חלילה וחס מאיתנו.

אין העולם מתקיים אלא בזכות בתי כנסיות ובתי מדרשות, ותנא דבי אליהו: "בכל יום ויום מלאכי חבלה יורדים לפני הקב"ה לחבל את כל העולם כולו, שאלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם יושבים ועוסקים בהם בתורה ובמצוות היו מחבלים אותו מיד". וזכות זו מגינה רק כששומרים על כבוד בית הכנסת כדבעי.

והנה הראשונים הקדמונים הרעישו עולמות גם כן בסיפור בבית המדרש לבד הגם בלי תפילה, אבל, בספר שומר אמונים וגם בספר משמרת שלום מביא בשם הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע, שאנחנו בעוונותינו הרבים שפלי דשפלי במוחנו השפלים לגודל שפל מצבנו ברוחניות ובגשמיות קשה לנו מאוד לקיים ולעצור במילים בבית המדרש לבד מזמן התפילה ולכן העמידו את אזהרותיהם לשעת התפילה עצמה וכו', אבל "מספר בשעת התפילה אין שום תרוץ בעולם חס ושלום". אבל עדיין מצינו בני אדם שמקפידין כן ואשרי חלקם בפרט אשר לרוב השיטות אשר אין להשיח סתם בבית הכנסת אפי' שלא בשעת התפילה.

אבל ברור ששחוק וקלות ראש ודומיהן, משחקים וריצות בבית הכנסת חמור בתכלית האיסור. (ובכל זאת ביארנו שאצל חסידים היה ענין של "סעודות מרעים" שזה גם ענין מצוה, של "שבת אחים גם יחד" וכל תחילת בניית הבית הכנסת הוא על תנאי זה.)

אולם מכל הנשמע לנו מזה - נקבל על עצמינו לשמור לקיים את קדושת ביהכ"נ לא להקל ראש ואפילו בדברים בטלים להשתדל לצאת לפרוזדור... וכשנמצא איזה לכלוך בהיכל ה' נשתדל להרימו... כשנתקן אנו את ענין זה ויראה ה' שאנו נזהרים בכבוד מקדש מעט יתן לנו ה' במהרה מקדש גדול בב"א.

מעשה שהיה: הגאון רבי יהושע פרחיה זצ"ל היה רבה של סלונקי וראש ישיבתה. נערץ היה על כל יהודי העיר, שהשיבו לו אהבה על אהבתו. את מקום לימודו קבע בבית הכנסת של הדייגים, כדי להיות קרוב להמון העם, להדריכם בנתיבות יושר ולמשכם בעבותות האהבה. (כאשר נשאל היה, למה קובע הוא את מקום לתפילתו בביהכ"נ זו ולא בישיבה - היה עונה "מי שמבקש להרים משא כבד, צריך להרימו מתחתיו, אם יאחז בקדקדו לא יוכל להרימו. אף מי שרוצה לרומם את עדתו צריך להתכופף עד לירודים שבהם ועוד לרדת, כדי שיוכל להעלותם עמו!")

יום אחד ישב בבית הכנסת של הדייגים ולמד, והנה מתפרץ יהודי מבוהל ונבעת: "הצילו" קרא, "המוכתר רודף אחרי!" "מדוע מה ארע" שאלוהו. והלה ענה "לא שילמתי את המס".

עוד הוא מדבר, והמוכתר נכנס בריצה, עיניו מזרות אימה, ובידו סכין ארוכה. "הנה אתה", קרא בחימה, ופנה לעברו.

ברגע זה נשמע קולו של הרב: "שמוט את הסכין! זה מקום קדוש, ואין להכנס בו בכלי נשק!"

העיף המוכתר מבט מזלזל ברב, המשיך בדרכו אל היהודי הרועד מפחד, והניף זרועו.

"תיבש ידך!" אמר הרב. ובאותו רגע נותרה היד מונפת באויר כקורה יבשה. את מקום השטמה והחימה תפסה הבעת תדהמה וזעזוע. המוכתר תפס את הזרוע המשותקת בידו השמאלית, ביקש לכופפה ולהורידה בלא הצלחה. חרק שיניים, התכופף, התפתל, והיד כאילו עשויה ברזל.

"סלח לי רב קדוש, שפגעת בכבודך!" מילמל המוכתר. "לא בי פגעת, אלא בקדושת המקום", השיב הרב בשלווה. "צא מהמקום הקדוש, וידך תשוב לאיתנה!"

בראש מושפל יצא המוכתר, חיי היהודי ניצלו, והרב שב לתלמודו...

בקרב יהודי לוב רווח סיפור פלאי: מרת רבקה נחום, רעייתו של הגביר הרב נחום מנכבדי העיר והגבאי הראשי בבית הכנסת המרכזי, רגילה היתה להכין את כל צרכי השבת ביום חמישי ובבוקר יום השישי, ומצהרי היום חופזת היתה מבית כנסת אחד לשני, לנקות את בית הכנסת לשטוף ולהדיח, להטיב את המנורות לכבוד השבת, למלא בהן שמן ולהתקין את הפתילות.

פעם חדר לרגלה מסמר חלוד. כעבור יומיים פשטה בכף רגלה דלקת ונגרמו לה כאבים עזים. בהגיע יום שישי לא יכלה כמעט להזיז את רגלה, אבל על המצוה לא ויתרה. במאמץ רב כיתתה רגליה מרחוב לרחוב ומבית כנסת לבית כנסת, כשכל פסיעה עולה לה במאמץ עצום. נשכה שפתיה כדי שלא להאנח, אך לא היה ביכלתה לעצור את הדמעות המציפות את עיניה.

לפתע ראתה מולה אדם לבוש לבנים ופניו קורנות. "מה לך אשה יקרה" שאל האיש, "רגלי נפצעה ממסמר חלוד וההליכה קשה עלי" ענתה האשה. "אם כך מדוע יצאת מביתך" שאל האיש, "מצוה מוטלת עלי, ואיני מוכנה לזנחה" ענתה האשה.

"אם כך מן הדין שתתראי" ענה האיש, ולפתע חשה האשה שרגלה הבריאה, והכאבים נטשוה כליל! "המלאך רפאל אתה?" קראה האשה. והלה ענה "לא כי אלא אליהו הנביא אני, ובזכות מצוה זאת יוולד לך בן שיאיר עיני לומדי התורה". כך הווה זכתה לבן שהאיר את עיני בני בתורה הק'...

ונסיים בסיפור שמובא ב"ראשית חכמה" רב נחמן בר יצחק היה לו תל של עפר בתוך כרמו והביא פועלים לחפור את התל. ותוך כדי החפירה, קפץ אדם אחד שהיה קבור שם וישב על התל, והתחיל להתנדנד ולומר: האם הגיע זמן תחית המתים? רצו הפועלים וקראו לרב נחמן. שאלו רב נחמן: מי אתה? השיב: אני אדם מת האם הגיע זמן תחית המתים? שאלו רב נחמן: מה אתה עושה בתל זה? השיב לו: מת אני. שאלו רב נחמן: והרי המתים נרקבים? השיב: שלא דיברתי בבית הכנסת ובבית המדרש. מיד שיבח רב נחמן את הקב"ה. וקרא עליו את הפסוק: "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום. ישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שאינו מקפח שכר כל בריה, שהרי אדם זה לא היה בידו אלא שכר שתיקה בביהכ"נ בלבד, כך שילם לו הקב"ה את שכרו.

יתן ה' שכבר נזכה במהרה לתחיית המתים בקרוב ממש.